

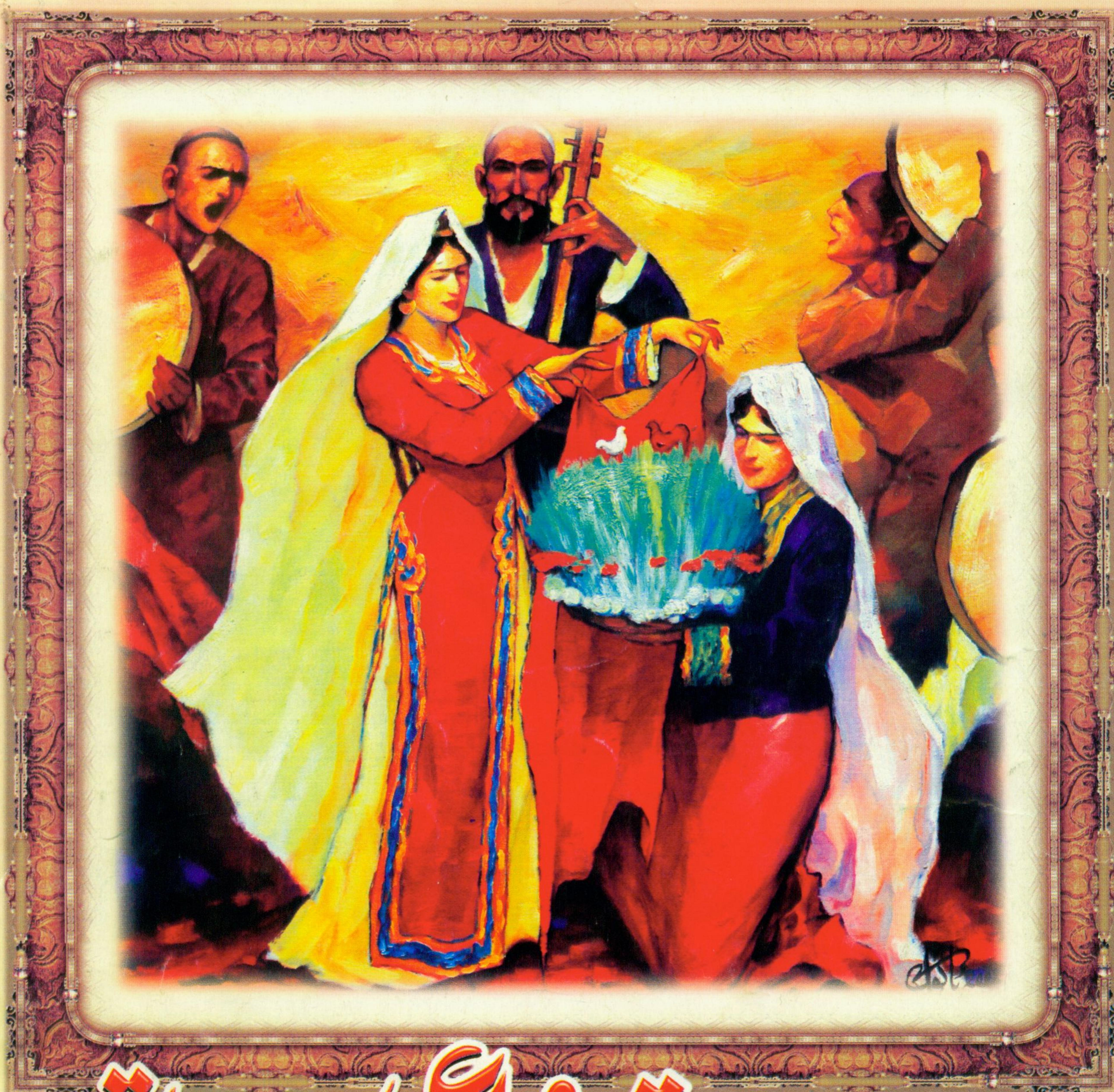
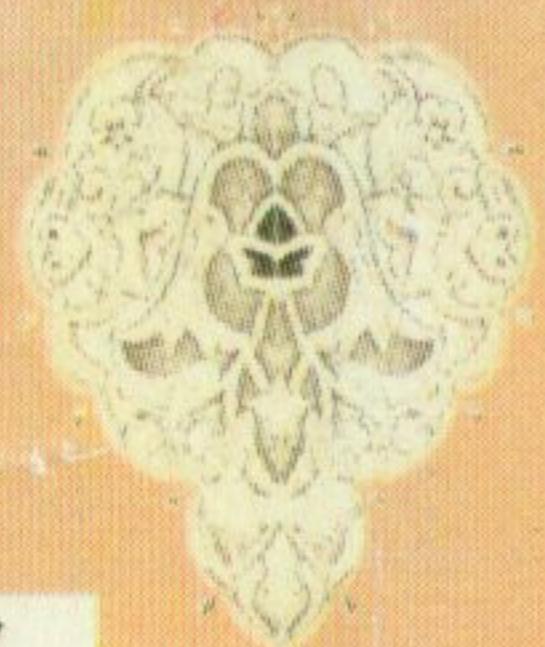
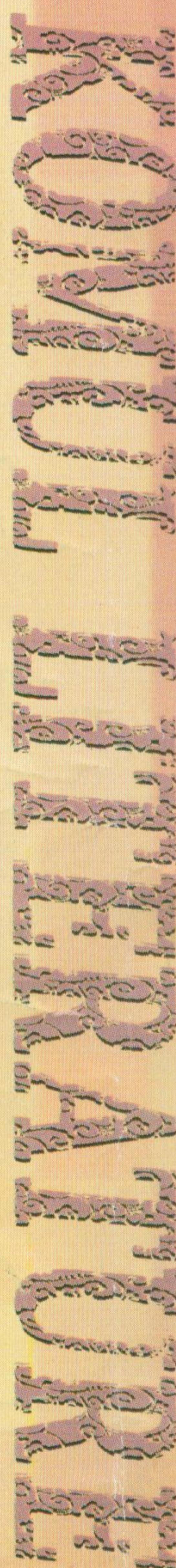
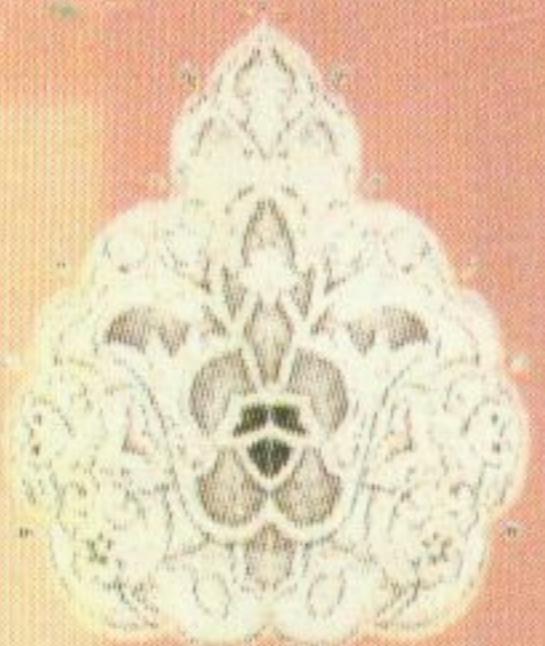
哈密文学

● بۇقايى قىز چولپان

● ئىسىخ شامال

● ئۆھەرلەرنىڭ بايىتلىشى

● غىنەت ھايات

وۇجۇڭ كەسانى

ISSN 1007 - 452X

12 >

زامانلىرىي مەدھىمەتلىي سەھىپى ئەزىزلىك ئۇزەل ماكلەن قۇرغۇچان رۆپى قىياقت شەخالەندۇرمالى!

ەزىزلىك دەجىھ

قوش ئايلىق ئەدبىي ژۇرنالى 2010 - يىللەق 6 - سان

ەكلىلەر

بۇۋاى ۋە چولپان	ئارسالان تالىپ (3)
ئىسىق شامال.....	تۇرغۇن مىجىت (13)

شېئىر لار

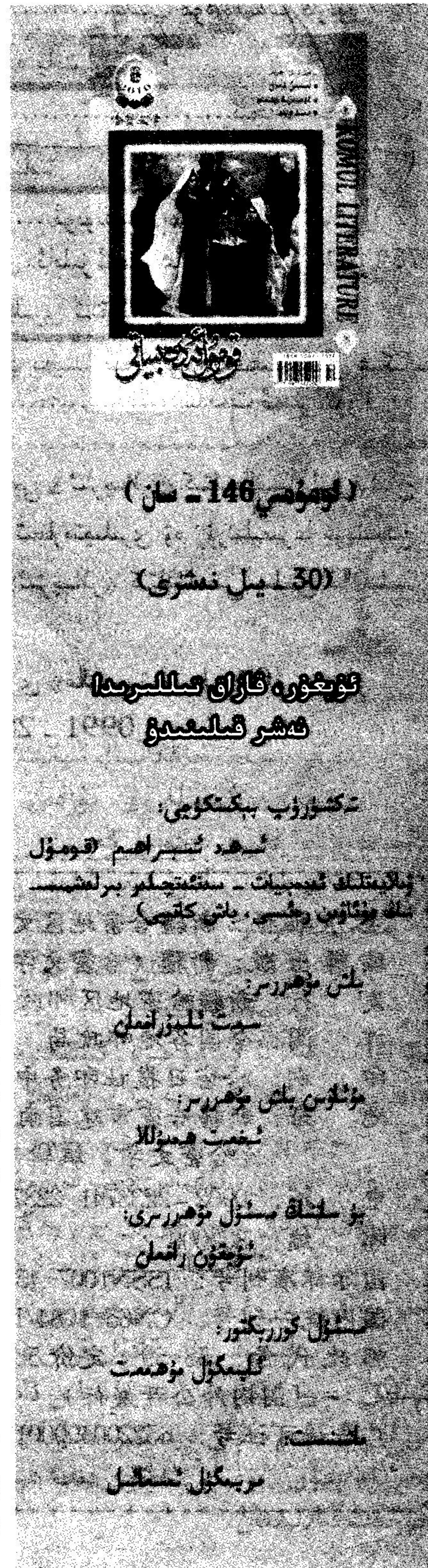
شېئىر لار	قەيسىر تۇرسۇن (20)
شېئىر لار	ئابلا ئىسهاق (22)
ترىلىگەن جانان.....	ئابلا راخمان ئالىم (24)
غەزەللەر.....	ئابدۇللا تۇرسۇن (54)
ئىككى غۇزەل.....	ئۆمەر تالىپ (55)
سەرلىق گۈلدەستە (مۇۋەمشىھە).....	ئىسرائىل كېرمى نۇر (56)
رۇبائىي ھەققىدە رۇبائىيلار.....	نەممەت ناسىر (57)

شەسىرىلەر

ئاياللىق قەلب.....	ئاززوڭۈل ئەزىز (26)
نەسىر لەر.....	ئۆمەرمەن تۇرۇي قۇتىيار (27)

ەدەدىيەت مەسىھىرى سەرى

گۆھەرلەرنىڭ بايقىلىشى.....	ئابدۇرپەھىم راخمان (29)
قومۇل مەدەنىيەتىدە فولكلور.....	ئابلا جان بۈسۈپ تەھور (38)
ئۇيغۇر تېپىشماقلىرى.....	نېجات سوبى (44)

(30 - يىل نىشرى)

ئۇيغۇرلارنىڭ ئەندىمىتىقلىك
ئەمپارىيەتلىك ئەندىمىتىقلىرى

ئەكتەزىز بېكىتكۈمى:

ئىھەد ئىبرەھىم (قۇمۇل)
ئەلمىتىك ئەندىمىتىقلىك - سەئىتلىكلىرى بېرلەشتىرىتىقلىك
ئەندىمىتىقلىك ئەندىمىتىقلىك (ئەندىمىتىقلىك ئەندىمىتىقلىك)

ئەندىمىتىقلىك سەت ئەندىمىتىقلىك

ئۇيغۇرلارنىڭ ئەندىمىتىقلىك
ئەندىمىتىقلىك

ئەندىمىتىقلىك سەت ئەندىمىتىقلىك
ئەندىمىتىقلىك

ئەندىمىتىقلىك سەت ئەندىمىتىقلىك
ئەندىمىتىقلىك

ئەندىمىتىقلىك سەت ئەندىمىتىقلىك
ئەندىمىتىقلىك

بىلىڭىز، ژۇرنالىمىز
سېرىنىڭ ئەڭ ياخشى ھەمرا-
ھىڭىز، تىنارغا تىنسقىڭىز، ماڭارغا
يولىشكىز، پۇرارغا گۈلىشكىز!

تۈمىسىمىز:

ئەسر ئەۋەتلىڭ، ئۇ ئۇ-
گۇتسىز قالىمۇن؛ مۇشتىرى
بولۇڭ، ئۇ ئوقۇشىز قالىم-
سۇن؛ پىكىر - تە كلىپ بې-
رىلەڭ، ئۇ ېخىز گۈللەپ
ياشىنىون!

مۇقاۋىدا: «يۈز ئاچقۇ» (ماي بوياق)
ئابدۇشۇكۇر كېرەم كۆك سىزغان
مۇقاۋىنى مەھمۇدجان قادىر (تەكلىپ-
لىك) لايىھىلىگەن.

ئىچ بەقلەرنى ئۈچقۇن راخمان ئىشلى-
گەن.

«قومۇل ئەدبىياتى» ژۇرنالى ئۇرۇمچىي «ئىزجىلار» كتابخانىسى ئارقىلى
توب وە پارچە تارقىتىسىدۇ. كىتاب - ژۇرنال تىجارەتلىرى وە ژۇرنالىمىزغا يوجىدىن
مۇشتىرى بولالىغان ئوقۇرمىلىرىمىزنىڭ «ئىزجىلار» كتابخانىسى بىلەن ئالاتىلە-
لىشىنى سورايمىز.

كتابخانى ئادرىسى: ئۇرۇمچى شەھرى «غالبىيت» يولى 100 - نومۇر
ئالاقىلىشىش تىلفۇنى: 0991 - 2850601
ئالاقىلىشىش تىلچىسى: نۇرەناد ھاكىم

主办单位：新疆哈密地区文联
编辑出版：新疆《哈密文学》编辑部
发 行：新疆哈密地区邮政局
订 阅：全国各地邮政局
印 刷：哈密日报社印务中心
地 址：新疆哈密市建国南路40号
《哈密文学》编辑部
电 话：0902-2233741 2237136
邮 编：839000
国际标准刊号：ISSN1007-452X
国内统一刊号：CN65-1084/I
邮政代号：58-59 定价5.00元
(国内外公开发行)
广告许可证号：6522004000013

القومۇل ئەدبىياتىك ئەملىيەت - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەرىپىدىن چىرىپىلىدى
«قومۇل ئەدبىياتى» ژۇرنالى تەھرىراتى تۈزۈپ نەشر قىلىدى
قومۇل ئەلبىيەتلىك پوچتا ئىدارىسى تارقىتىسىدۇ
مەملىكتى ئىچىدىكى ھەرقايىسى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدى
«قومۇل گىزىتى» باسمائىشلىرى مەركىزىدە بېسىلىدى
تەھرىر بۆلۈم ئادرىسى: قومۇل شەھرى ۋەقەن قۇرۇش جەنۇبىي يولى 40 - نومۇر
«قومۇل ئەدبىياتى» ژۇرنالى تەھرىراتى
تىلېفون: 0902-2233741 2237136
پوچتا نومۇرى: 839000
خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى: ISSN1007-452X
مەملىكتى بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN65-1084/I
پوچتا ۋاکالەت نومۇرى: 59-58
پارچە باھاسى: 5.00 يۈمن
(مەملىكتى ئىچى ۋە خەلقئاراغا ئاشكارا تارقىتىسىدۇ)
ئېلان ئىجازەت نومۇرى: 6522004000013

ئۇپۇر ئەمەن وەلەن
بۇ تېيشماقلار 1909-يىلى قاران دارالئۇلۇم وە لەنۇنون مەتبىسىدە جاگاتاي بىزىقىدا باشىغان «بۇنى سۇ وەلايەتىدە كى تاراجىمالارنىڭ ئاراسدا نىكولاي پانتوسوف يازب ئالغان 1) چۈرچ كىلر، 2) ماتاللار، 3) تابىشقا، 4) بىت، 5) مۇھىمن، 6) كۆن-پەركىم، 7) تارشى ئىتادۇرغان سۆزلەر، 8) كۆن-پەتكەن واقىتلەرنىڭ توغرىسىداكى بىتلىر» ناملىن كتابتنى ئىلىتى. بۇ كتابنىڭ نا-سدا دىلىگىندەك بۇ تېيشماقلار 19-ئىرىنىڭ ئاخىرى 20-ئىرىنىڭ باشىردىار زۇرسىلىك تىلشۇنلىك پانتوسوف تەرىپىن ھارقى قاراقىستىن شەق پەت سۇ رايىنىڭ ئۇپۇرلار ئىرىدىن خاتىلدىگەن:

ئىرىنىڭ تىلى بۇندىن بىر ئىرىدىن كۆپەك ئىلگىر كى دەورىكى يەت سۇ وە ئىلى ئۇپۇرلەرنىڭ تىلى ئالاھىدىلىكىنى كۆپەلەندۈرگەن بولۇپ، روشنىكى، ھارقى زامان ئۇپۇر ئەدىسى تىلىدىن بىلگىلە دەرىجىدە پەقلەندى. بولۇپ بىر قىسىم سۇرۇن تاۋۇشلارنىڭ ئابىزلىشىنى، بىزى تاۋۇشلارنىڭ چوشۇپ قىلىشى قاتارلىق فونتىكلىق ھادىسىلەرنىڭ يېقىنى سىرىدىكى ئۇزگەرلىنى بۇ تېيشماقلاردىن مەلۇم دەرىجىدە كۆرەليمىز. ئىرىدىن يېن ئۇپۇلۇشقا باشىلغان بىر قىسىم سۆزلىرىنى كۆزىمىز كېلىقىدۇ.

بۇ تېيشماقلارنىڭ مەزمۇنى شۇ زامان كىشىلىرىنىڭ تىبى كۆنرى، سىشلىچىقىرىش كۆجلەرنىڭ ھۇرامانىكى شەرقىيات سۇرپىسى، شۇنىڭدىكەن بىشماق ئوبىيكتىرىنىڭ كۆبى شۇ زامانلاردا قوللىنىلغان تۈرمۇش بۇ يۈمىلىرى ئىككىلىكى كۆرۈلەپ تۈرىسى. بۇ نۇقتىدىن بۇ تېيشماقلار خەلقە مەزنىڭ سۇ دەورىكى تىبى كۆن ئۇسۇلى، ئۆزبەئادىتى، فولكلورى، جۇملىدىن تىلى مەممىتىنىڭ قىلىشىتىلگىلەرنىڭ قىممىتىك ئىلگىرىنىڭ تىپىلەتى، سۇ دەورىنىڭ تىلى ئالاھىدىلىكىنى ئىمكانييەتلىك بارجە ساقلاپ قىلىشقا تىرىشىتۇن. فونتىكلىق ئۇزگەرلىنى بىزى جىگەن وە ئۇپۇلۇشقا باشىلغان بىر قىسىم سۆزلىرىگە يەت تىگىدە ئىزاهات بىرلىدى. مەزمۇن جەھتە نېھىر قىلىشقا مۇۋاپىن بولىغان سەكىز بارجە تېيشماق بۇ نۇسخىدا قىسىقلەلىدى. كۆيچىلىكىنىڭ تەنقىدىي يېكىر بىر شىنى بىرلەيمىز.

جۇمبان كتابى تابىشقا سۆزلىرى

ئۇشۇنىڭ ئىجىندە جۇمبان سۆزلىرىنىڭ شوجون يازىلادۇرلىكى، بىزى سىباھ^① وە ئالى دەۋلت ئادەملەر ئۇزىنىڭ قاتادۇرغان ھەرەكەلىرىنىڭ بوشانغان، بوش ئولتۇرغالالاردا قازاپ ئولتۇر سالار كۆلۈشمەك وە كۆڭۈل ئامېلىماققا قىزىقەپ بولغۇرىلىق تابىشماقلارى ياردۇن بىزى كۆڭۈلگە خوبى كىلمىگىندەك سۆزلىرى ھەم باردۇر، ئىول جۇملىدىن بىرى بۇدۇرلىكى - تابىشقا لەفەنلىقەنەن ئاغەمەن - تىقىنەن بىر ئاغەمەن

1. تۇمشۇقىدا قۇيرۇقى بار، تېڭى قىزىل، تېڭى ئاق.
- جاؤابى: پىلتە بىرلە ئوت.
16. بەش كىشى كەلدى ئوشۇل دەم كۆرگىلى، قاتىغىنى قويىدى، يۇمىشاقىنى ئالدى، بولدى ئاق.
- جاؤابى: بەش قول بىلەن پەلەگەمنى ^⑦ ئەيتۇر. (پەلەگەمنە رەۋشەن بولۇر.)
17. ئۇزۇندۇر، سوزۇقدۇر، يارىقدۇر باشى، كىرەدۇر، چىقادۇر، تامادۇر ياشى.
- جاؤابى: قەلەمنى ئەيتۇر.
18. ھىندىستاندىن كەلگەن ئورومال ^⑧.
- ئوڭ - تەرسىنى ^⑨ بىلىپ بولماسى.
- جاؤابى: قويىنىڭ ئىچ مايى.
19. تېرىن قۇدۇق، ئۇزۇن ئوقرۇق، ئاق يەرگە قارا ئۇرۇق.
- جاؤابى: دۆۋەت، قەلەم، كاغىز ^⑩، سىياه.
20. قاراپالچىقىنى ئىچىپ، ئاق يەرنى كۆرسەقەي قىلۇر، قەي قىلۇردىن قالسا، خەنجمەر بىرلە كەسسى سۆز قىلۇر.
- جاؤابى: قەلەمنى ئەيتۇر.
21. شەھەرسىزدىن كەلىپ بىر قىز، قىرىق سكىز ^⑪ بالا تۇغىدى ھەلى قىز ^⑫، بىر كىشى ئائى يولداش بولغانى يوق، بىر كەچە يولداشىز ياتقانى يوق.
- جاؤابى: بىر يىل قىرىق سكىز جۇمئەنى ئەيتۇر.
22. جۇمئە ئوقۇمايدۇرغان كىشى بىقدۇر، جۇمئە ئوقۇ.
- غانلار ئۆلۈپ كەتمى.
- جاؤابى: جۇمئە ئۆلمەي قالۇر دىمەككۈر.
23. ئۆچ يۈز ئالتمىش كۇلا، قىرىق سەكىز يەردىن ئۇلا، ئوتۇز پانا، ئىكى ئانا.
- جاؤابى: بىر يىل، قىرىق سەكىز جۇمئە، ئاي، كۈن.
24. بىر تۆپ دەرمەخت، ئون ئىكى شاخ، ھەر شاخدا ئوتۇز پاپراق، ھەر ياپراقنىڭ بىر يۈزى ئاق، بىر يۈزى قارا.
- جاؤابى: بىر يىل، ئون ئىكى ئاي، ھەر ئاي ئوتۇزدىن كۈن، كەچە-كۈندۈز.
25. بەلەند، بەلەند، بەلەند ئات، بەللى سۇنۇق تورۇق ئات، تاقغا چىقسا تايىلماسى، مۇزغا كىرسە ئوبىولماسى.
- جاؤابى: چۈمۈلەنى ئەيتۇر.
26. سۇغا كىرسە مىڭ بولۇر، سۇدىن چىقسا بىر بولۇر.
- جاؤابى: ئاتىنىڭ قۇيرۇغىنى ئەيتۇر.
27. ئاق ئۆكۈزۈم ئاسماڭغا باقار.

1. بىر خان مىڭ خانىنىڭ بويىنى ئىگەر.
- جاؤابى: ئىشىكى ئايتنۇر.
2. ئاناسى بالاسنى كۆتمەدۇر، بالاسى بۆركىنى كۆتمەدۇر.
- جاؤابى: جۇڭا ز ^⑬.
3. ئول نىدۇر كىم باشى بىرلەن سانچىلۇر، ئىكى پۇتلۇق، كىندىكىدىن ئاسلىۇر.
- ھەر زامان يىغلاپ بۇرەر باشى بىلەن، يىغلاسا قويىنى تولار ياشى بىلەن.
- جاؤابى: جۇڭا ز.
4. دۇمبەسىدىن باسار، كىندىكىدىن ئاسار.
- جاؤابى: جۇڭا ز.
5. جانى يوق ھەرەكەت قىلۇر جاندار بىلەن، خاس ئامغا ^⑭ پايداسى قارنى بىلەن.
- ئۇستىدە ھەنگامەسى ^⑮ جەۋلان قىلۇر، باشىدا بۆركى ئىلەن نالان قىلۇر.
- جاؤابى: جۇڭا ز.
6. كىچىككىنە گۈنبەزىمنىڭ ئىشىكى يوق.
- جاؤابى: تۇخۇم.
7. بىر قاچادا ئىكى رەڭ سۇ؛ سۇغا سالسا سۇ بولۇر، ئوت-قا سالسا مۇز بولۇر.
- جاؤابى: تۇخۇم.
8. يۇڭلۇقىدىن يۇڭىسىز چىقار، ئۆلۈكىدىن تىرىنەك چىقار.
- جاؤابى: بۇ ھەم تۇخۇم.
9. غىچى-غىچى، غىچالاڭ، بىر پۇتى قىسقا، بىر پۇتى ئۇزۇن.
- جاؤابى: جۇڭا ز.
10. بىرى چاسۇ، ئاسمانى دۆشكۈلەك، بىرى نەمیزە، بىرى خىزمەتكار.
- جاؤابى: سۇپۇرا، ئەلگەك، ئوقلاق ^⑯، چەككۈچ.
11. ئول ياققا ئوت دەپ ئۇرادۇر، بۇل ياققا ئوت دەپ ئۇرادۇر، نافنى بۆلەك كىشى يەپ، مەنى نەمە ئىشىكە ^⑰ ئۇرادۇر.
- جاؤابى: ئەلگەك.
12. بىر دانا، بەش پانا، ئوتۇز ئانا.
- جاؤابى: ئەقل، بەش ۋاقت ناماز، ئوتۇز كۈن روزا.
13. قاراقل ئارغا مەچىنى ئول تاغىدىن بۇ تاغقا تارتىسىم.
- جاؤابى: كۆز.
14. قارا ئۆكۈزۈمنىڭ پورداقى ياغلىق.
- جاؤابى: چىراغ.
15. بىر ئەجايىپ نەرسەدۇر ئۇزۇن ئەممەسىدۇر، يۇمۇلاق،

39. تېڭى پال-پال، ئۇچى قال-قال.
جاۋابى: قومۇش.
40. زىل تېرىك، زېباتېرىك، ئائىچىقماقغائەر كېرىك.
جاۋابى: قومۇش.
41. يىراق يەردىن قاڭقايسىپ كېلىم تۈلكى تۇماقچان.
جاۋابى: قومۇش.
42. تاق ئەنتى، ئاللا خۇدا نە يەرگە كەنتى.
جاۋابى: مىلتىق ئوقى.
43. تاق ئەنتى، كىرىپ كەنتى، تارتىپ ئالغۇنچە ئېسى كەنتى.
جاۋابى: قۇلۇپ، كىلتاك^②.
44. ئەرتە قوپۇپ تاسمايدىنى قۇردۇم، ئىكى لەبىدىن توتۇپ ئورتاسىغا ئۇردۇم.
جاۋابى: كەپىش مەسە.
45. ھېچكىم كىرمەگەن جەڭگە بىر يالاتغاچ بەھادۇر كىرىپدۇر.
جاۋابى: چۆمۈچ.
46. يايپىر، بويىنى كىر، ئاغزى ئىكى، قوڭى بىر.
جاۋابى: چايجۇش^③.
47. بەلى بىرددۇر، باشى مىڭدۇر، ئاياغى ماندانە باش، هەر كىشىگە لازىم ئېرىمىش خاھ قىش، خاھ ياز.
جاۋابى: بۇغدايى.
48. ئول نە قۇشدوْر ئىكى باش، مىڭ قانات، گۆشتىنى يەسەلگ ئانىڭكى لەززەتى قەفت، نەبات، تۆرت ئاياغ، بىر تىرناقى بار، قۇيرۇقى ئوندۇر ئانىڭ، هەر كىشىدە بولماسا ئول بولماغا ئانىدە ھايات.
جاۋابى: بۇغداينى ئەيتۇر.
49. ئول نىدۇر قىش-ياز تىنماس، نەرگە بارسا ئۆبىي يوق.
جاۋابى: سۇ.
50. ئول نىدۇر كىم جانى بار، جانسىز يۈرەر، خاھلاسا گاھى كىشىنى ئۆلتۈرەر.
تام قوپارماي، ئۆگزە يايپماي قىشلاغاي، كەچە-كۈندۈز ھەممە ۋاقت تىنماي يۈرەر.
جاۋابى: دەريانى ئەيتۇر.
51. ئالۇ، ئالۇ، ئالامەت، ئىچى قىزىل قىيامەت، سۇلاب ئۇردۇم قۇرۇق، چىقى شەكمەر دىنگىل داۋامەت.
جاۋابى: ئوت، تەنۇر، خەمەر، پىشقا ئان.
52. كۆكمەرتىپ تىقىپ، قىزارتىپ تارتىپ ئالدىم.
جاۋابى: مال بوغۇز لاغان پىچاق.
53. ئاغزى ئىمان ئەيتادۇر، قوڭى تەسبىھ تارتادۇر.
جاۋابى: چىغنى ئەيتۇر.
28. تۆبى قىرىق دانە، تۆپەسى مىڭ دانە، مىڭ بىر سەچەك^④، ئىكى يايپاڭ.
جاۋابى: يۇلدۇز، ئاي، كۈن.
29. كەچەسى ساندۇقۇمدا جىق ئوق، ئەرتىمى باقسام بىرى يوق.
جاۋابى: يۇلدۇز.
30. ئالا تۈنۈم ياماغى بار، تىكىشى يوق.
جاۋابى: ئالا ساغىزغان.
31. مىسرىدىن لەشكەر كەلىپ قىلىدى زەبۇن^⑤، بەس ئۇلارنى يوق قىلۇرلار ساد، ئەلىف، باۋ، نۇن.
جاۋابى: پىت، سابۇن^⑥.
32. ئول نە قۇشدوْر كىم ئۇچار ئۇچ قانات بىلەن، لېكىن نە يەرگە تۈشىسە ئۇچۇق تۇرار قاناتلارى تارى، كى ھەمېرەت ئەھلى كەبى دائم ئېرىدى ئاغزى ئاچۇق، بۇ تۇرفەرماق^⑦ كىم ئىرۇر قۇيروغۇندا مۇتقارى^⑧.
جاۋابى: يانىڭ ئوقى.
33. بىر قۇش يەتمىش باش، ئۇچ يۈز تەن، بىزدۇر ئاياغ، بەش يۈز ئىلىك، بىر قاناتى، ئولتۇرۇپدۇر ئۆزى چاغ.
جاۋابى: ئىشق، سەنە^⑨.
34. تۆرت قۇلاقلىق ئاسماڭغا قاراپ تۇرار، ھەممە كىشى ئائىقا قاراپ تۇرار.
جاۋابى: قازان.
35. ئول نەچۈك دىۋانەدۇر ئوقغا كىرىپ ھۇ دەپ تۇرۇر، كىندىكىگە ئوتىنى ياقسا بەك ياقىڭلار دەپ تۇرۇر، نەچە دەرييانىڭ سۈىنى بىر دەمىدە ئول ئىچىپ، بىر يۇتۇم سۇ ئىچىمدىم سۇ دەپ تۇرۇر.
جاۋابى: قازانى ئەيتۇر.
36. ئول ئەجايىپ نەرسەدۇر ئۆگزەنى كۆزلمىدۇر كۆزى، ئۆرەمەچۈكىدەك^⑩ تارماشىپ ئۆگزەگە چىقىلار ئۆزى، ئېرى يەرده تۇرۇپ، ئۆزى ئۆگزەگە چىقىپ بولدى بوغاز، نەچەند پەرزەندلەر تاپىپ ئۆلۈپ كەتىلەر ئۆزى.
جاۋابى: قاپاڭ.
37. ئۆزى بىر دانە، ئىچى مىڭ دانە، باشى يەرگە باقار، پۇتى ئاسماڭغا باقار.
جاۋابى: قاپاڭ.
38. ئەجايىپ ئول نەممەرسە^⑪ ياز ياغاچقا ياماشۇر، تۈننىڭ تولالىقىدىن ساۋۇقنى^⑫ كۆرەمەي بىغلاشۇر.
جاۋابى: قاپاڭ.

- جاۋابى: ئىلىك.
70. كىچىككىنە ناس-ناس، ئالەمنى كېزىپ تىنماس.
- جاۋابى: تىين، سناس ھەم دىدۇر.
71. ئىڭكايغانغا دىڭگايغان.
- جاۋابى: ئىزىمە⁽³¹⁾، توڭمە.
72. بىر تۆپ پىلەك، ئون ئىكى خەممەك، ئون بىرىنى يەپ، بىرىنى يوق يەممەك.
- جاۋابى: بىل، ئون ئىكى ئاي، بىر ئاي رەمازان.
73. زىل گۈلۈم، زىلباگۈلۈم، كۆتمەمەكە ئاغىر گۈلۈم.
- جاۋابى: قۇش.
74. كىچىككىنە ئۆكۈزۈم تۇرۇپ-تۇرۇپ قارنى كۆپەر.
- جاۋابى: بىپ ئىڭرەدۇرغان چەرخنى⁽³²⁾ ئەميتۇر، چەرخ.
75. ئۆچ يۈز ئاتىشقا كىرىپىدۇر بىر جۇۋان، قىرىق سەكىز قىزى بار ساھىقىران. ھەم ئون ئىكى ئوغلى بار بىر ئاتادىن، ئالىتىسىدىۇر ئەھلى زالىم، ئالىتەسى فەخرى⁽³³⁾ جەھان.
- جاۋابى: بىر بىل ئون ئىكى ئاي، قىرىق سەكىز جۇمئە، ئالىتە ئاي قىش، ئالىتە ئاي ياز.
76. تۆرت پۇتلۇق، يەسى⁽³⁴⁾ قورساق، دۇمبىسىدە تۆكى يوق.
- جاۋابى: ئۇستەل.
77. يەتكە ئەگىر قاشى، يەتكە تۈگۈرمەن قاشى، ئانى تاققان كىشى يۈز بېگى، ئەلىك باشى.
- جاۋابى: خەتنە توى.
78. قىزىل-قىزىل قارلۇغاصىم، زۇد⁽³⁵⁾ كىرىپ، زۇد چىقار.
- جاۋابى: مىلتىقنىڭ سۇمبىسى.
79. ئاتاسى موڭموڭ ئەتەر، بالاسى تۇرپانغا يەتەر.
- جاۋابى: مىلتىق.
80. چاقسا، لاقسا، كاپ-كاپ، مىش-مىش، پال-پال، تال-تال، قەلمىم، جائىگال، جانى بار.
- جاۋابى: پۇت، قورساق، ئاغىز، بۇرۇن، كۆز، كىرىك، قاش، ساچ، پىت.
81. جۇنۇب⁽³⁶⁾ مۇئەززىن⁽³⁷⁾، بىنىكاھ قۇشناج.
- جاۋابى: خورۇس، ماكىيان⁽³⁸⁾.
82. ئەلىيار مۆكۈپ تۇرادۇر، ساقالى چىقىپ تۇرادۇر.
- جاۋابى: چامغۇر.
83. يۈنۈسام يۈغۇرار.
- جاۋابى: ئورا ئورمان⁽³⁹⁾.
84. قىرىق سىركە، قىرىق سىركەنىڭ ئۇستىدە كۆك كۆرپە،
- جاۋابى: ئۆچكە قۇمۇلاقى.
54. ئول نەچۈكىدۇر باشىغا بىر دەستە گۈل قىسىقان يىگىت، كۈن ئولتۇرماي ئۆزىنى ئۇيقۇغا سالغان يىگىت. ئۇيقىدا كىرسە يەنگەرى تۈشگە، ئويغانيپ، سەسكەنپ ناخشىنى كۆپ ئەيتقان يىگىت.
- جاۋابى: خوروسنى⁽⁴⁰⁾ ئەميتۇر.
55. يۇڭلۇقدىن يۇڭسىز چىقار، ئۆلۈكىدىن تەرىك چىقار.
- جاۋابى: توخۇ، توخۇم، چۆجە.
56. بىر دەم تۇرای غەزەلىڭگە، تىڭشىپ تۇرای نەغىمەڭگە، تەكىيە قويايى مەيدەڭگە.
- جاۋابى: دۇtar.
57. ئول نىدۇركىم ئۆچەگى⁽⁴¹⁾ قاشىدا، قۇلاغى قۇيرۇغە.
- نىڭ قاشىدا.
- جاۋابى: دۇtar.
58. تىۋەننىڭ⁽⁴²⁾ تۇمشۇقى، ئوتۇننىڭ يۇمشۇقى.
- جاۋابى: ساڭزا.
59. يۇڭلۇققا يۇڭسىز كەرەر.
- جاۋابى: جۇۋا، قول.
60. تەندىدە تۆكى يوق باھادۇرۇم⁽⁴³⁾ قابىناغان كۆلنى كېزەر.
- جاۋابى: قاشۇق⁽⁴⁴⁾.
61. قۇرۇق شاخقە قۇشقاچ قونماس.
- جاۋابى: كالاننىڭ مۆڭگۈزى.
62. تۇف كەتتى تۆپۈلاڭ كەتتى، تاغارنىڭ ئاغزى بو-غۇلاڭ كەتتى.
- جاۋابى: كالاننىڭ تېزەكى.
63. سوقۇر تىۋە سۇ ياقلار.
- جاۋابى: كېمە.
64. كۆمسەم كۆمۈلمەس، تەپسەم تەبرەمەس.
- جاۋابى: سايىدۇر.
65. يامان ياردەن سۇ چىقتى، ئىكى كىشى ئالدىغا چىقىتى.
- جاۋابى: بۇرۇن، ماڭقا، ئىكى قول.
66. كەچەسى قول بولۇر، ئەرتەسى بەگ بولۇر.
- جاۋابى: ياستۇق.
67. ئۆزى قابىل خوجام، بۆركى تۆمۈر خوجام.
- جاۋابى: بوغۇرسى⁽⁴⁵⁾، تىش.
68. ئۆگزىگە چىقىپ زىلچە قاققىم، توزانى تۇرپانغا يەتتى.
- جاۋابى: نەقارە⁽⁴⁶⁾.
69. كىچىككىنە كۆلچىكىمنىڭ ئاشى تاتلىغ.

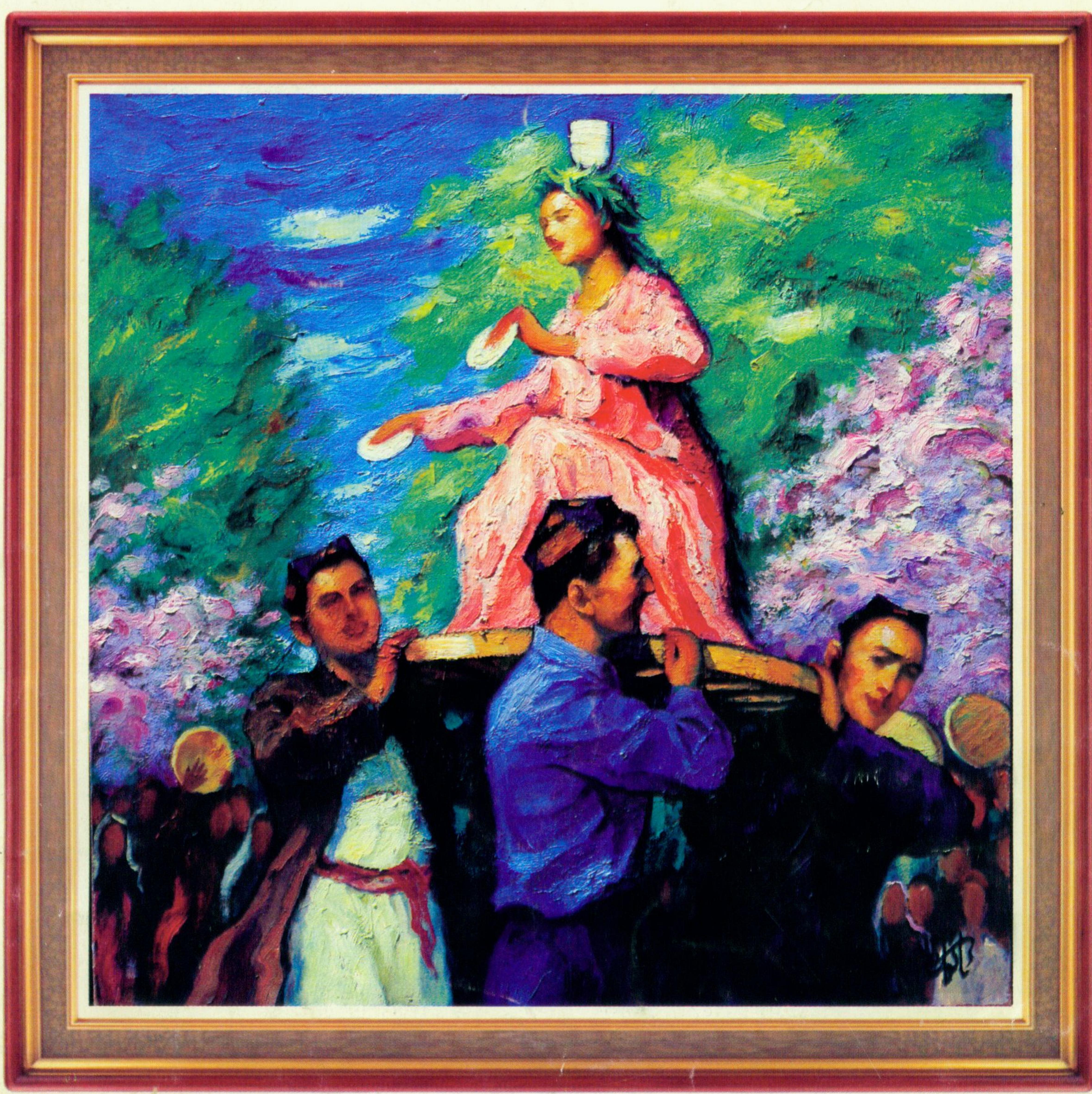
99. ئىڭ-تىڭىنەسى، پىڭ-پىڭىنەسى، ئارسالان تېرىمىسى، يەسە چۆشۈرەسى.⁽³⁾
جاۋابى: رەباب.
100. ئەي بۇرا دەر ئول نىدۇر كىم، تازە سەكىسىنى باشى بار، ئىكى يۈزلىك نەرسەدۇر كىم، ئالىتە ئەگەمە قاشى بار. ئاندە-مۇندە تىنما يىن ھەم نەچە تۈرلۈك ئىشى بار، بۇ ئەجەبرا قىم كۆرۈڭ ئاغزىدە ئوتۇز تىشى بار.
جاۋابى: پۇل، يەنى ئاقچەنى ئەيتۇر.
101. ئول ئەجايىپىدۇر نەممەرسە ھادىسە، قارنىدىن ئاغزىغا يانما ي لو قەمىسى. تىشنىڭ يوقلىغىدىن مىڭ ئايلانىپ، تويىماغان قارنى ئانىڭى لەبىدە پۇركۇتمىسى.
جاۋابى: تۈگۈرەمن، يەنى ئاسىيا.⁽⁴⁾
102. سوقسۇر كىلدەر سەۋىدا، باقشى بىرلە مەن قۇدا، سوقسۇر سۇ تۆبەن كەتتى، باشاقى كۆزى ئۇبىقۇدا.
جاۋابى: تۈگۈرەمن.
103. يىراق يەردىن كۆرۈنۈر ئوتۇن كۆتەرگەن كىشىدەك، يېقىن كىلسە ياشۇنۇر⁽⁵⁾ ئۆزىنى قىز كىشىدەك.
جاۋابى: كىرىپ.
104. خۇدا يىمنىڭ بۇيرۇغى، دۈمبەسىدە قۇيرۇغى، ئالىتە پۇتى بار ئانىڭ، ئىكى ئېرۇر تۇباغى.
جاۋابى: تارازۇ.
105. بىر تۇقام، ئىكى تۇقام، باشى يارۇغ يۇڭلۇغ تۇتام.
جاۋابى: قوي-كالانىڭ پايچاچى.⁽⁶⁾
106. پۇرۇم-پۇرۇم، پۇرگەللى بولماس، ساچىلىپ كەتسە تۈرگەللى بولماس.
جاۋابى: بۇلۇت.
107. ئول نىدۇر بەش باشى بار دۇر، يۈز تىرناقى، بۇ ئەجەپ بىر ئىش ئىكەن بەش بارىپ، تۆرت يانماقى.
جاۋابى: ئۆلۈك بىلە جەنازە كۆتەرگەن تۆرت كىشىنى ئەيتۇر.
108. ئول نەچۈك قوش ئۇچا-ئۇچا يۇقار لagan، يۇقار لاسا ئورۇن تاپىپ قونالماغان.
ئۇچقان قوشنىڭ ئورنىدە بىر قەپەس بار، ئول قەپەسکە ھەر نە تۈشىسە ئۇن كەلمەگەن.
جاۋابى: ئوت، ئۇچاچ.
109. ئول نەچۈك ئوت كۆرۈنگەندە تابىش قىلۇر، ياقىن كەلسە ھەر نە كۆڭىل ئىشىن قىلۇر.
ئول ئوت ئەجەپ قايىسى نارنىڭ ئوتى ئىكىن، ئەگەر تۇتسا كۆيىر مىگەي، مەجنۇن قىلۇر.
جاۋابى: پوشكار.
110. كۆك كۆرپەنىڭ ئۇستىدە كۆپ سەركە، كۆپ سەركەنى سەقتى، كۆپ سەركەنى مەن سەقتىم.
جاۋابى: بۇرگەنى ئەيتۇر.
111. ئەسسالام ئەلەيکۆم موللا شاھرۇخ، كىرگۈنچە قۇرۇق، چىققۇنچە سۇلۇق.
جاۋابى: دۆۋەت، قەلمەم.
112. چىن⁽¹⁰⁾ تاغ، چىن مىڭ تاغ، چىن هوجرە، چىن قازناغ.
جاۋابى: كۆشۈكىنى⁽¹¹⁾ ئەيتۇر.
113. تاپىشماق، تاپىشماق، ئات كۆتىگە ياپىشماق.
جاۋابى: قۇشقۇن.
114. ئاغچەلەر كەتىپ بارادۇر يولدا، ئۇنچە-مارجان ساچىپ قوڭىدا.
جاۋابى: قوي-ئۆچكە، قۇمۇلاق.
115. ئېشە كىمىنىڭ بەلى ئىچكەرى، قۇلاقى تاشقارى.
جاۋابى: ئۆينىڭ ياغاچى.
116. پاق ئەتتى، پاق ئەتتى، بىرنى ئۇرغۇنچە قاچىپ كەتتى.
جاۋابى: يەلمەنتاقنى ئەيتۇر.
117. كاشغەردىن قىرىق ئېشەك سۈرۈپ كەلدىم، قىرىپ ئالغۇنچە ئەتتى⁽¹²⁾ يوق.
جاۋابى: يېڭىنە.
118. يان يەرگە قۇلاق سالدىم تۈنلۈكى قىيىاش.
جاۋابى: قارلۇغاج.
119. غىپ كىرىپ، غىپ چىقادۇر.
جاۋابى: يېڭىنە، يېپ.
120. ئول نىدۇر كىم تەگىسە قاتىغ زاتىنى بىلەمس كىشى، خەلقەلەرنىڭ پايدا-زىيانىدىن ئانىڭ يوقتۇر ئىشى.
جاۋابى: شامال.
121. دۈمبەڭە پەن تاشقانغا، ئاغزىڭىغا ئۆپكە قاققانغا، كۆتۈڭگە قوزۇق قاققانغا، نېمە بېرمسەن كۆتەرىپ باققانغا؟
جاۋابى: بۆشۈك، ئەمچەك، شۇمەك، ئانا، كىچىك بالا.
122. هەقدىن كەلىپىدۇر ئەلچى سانى يوق، ئەلچىنىڭ منگەن ئاتىنىڭ جانى يوق.
ئەلچىگە تەڭرىم بەرىپىدۇر ئىكى قوي، ئىكى قويىنىڭ گۆشتى بار، ئۇستىخانى يوق.
جاۋابى: كىچىك بالا، بۆشۈك، ئەمچەك.
123. قارا سۇدا قاسقان ئايلانىپ ئوينار.
جاۋابى: پوشكار.
124. كۆتىگە تەپىتىم توڭ ئەتتى، يەرگە تۈشۈپ پۈڭ ئەتتى.
جاۋابى: پوقچى قوڭغۇز.

- ⑯ ئۇرمەچۈك — ئۇرمۇچۈك.
- ⑰ نەھەرسە — نەرسە.
- ⑱ ساۋۇق — سوغۇق.
- ⑲ كىلتاك — كىلىت، ئاچقۇچ.
- ⑳ چايچۈش — چاي چۆگۈن.
- ㉑ خوروس — خوراز.
- ㉒ ئۇچەگ — ئۇچەي.
- ㉓ تۇھ — توگە.
- ㉔ باھادۇر — باھادىر، باتۇر.
- ㉕ قاشۇق — قوشۇق.
- ㉖ بوجۇرسى — يېر ئاغدۇرىنىغان بوقۇسا.
- ㉗ نىقار \ نىققارە — ناغرا.
- ㉘ ئۇزمە — تۈگەم بېتلىنىغان توشۇك.
- ㉙ چىرخ — چاق.
- ㉚ فەخر — پەخر، ئىپتىخار؛ پەرسىلىنىش.
- ㉛ يېسى \ يېسە — يايلاق؛ تۇز.
- ㉜ زۇد — تېز، تېزدىن، تېزلىك بىلەن.
- ㉝ جۇنۇب — تاھارت ئالىمىغان، ناپاك.
- ㉞ مۇئىززىن — مۇزىن، ئۇزان بېتتۇچى.
- ㉟ ماكىيان — مېكىيان.
- ㉟ ئورماق — قازماق.
- ㉟ چىن — راست؛ چۈرۈم، چىڭىلەك؛ - تەركۈچى.
- ㉟ كۆشۈك — چولقىچولق دانمداھە نەرسىلەر قاچلىنىغان شالالا، ئاراش توقولغان تاغار؛ چىمىلداق.
- ㉟ مۇت — گۆش.
- ㉟ چۆشۈرە — چۆچۈرە.
- ㉟ ئاسىيا — تۈگەمنەن.
- ㉟ ياشۇنماق — يوشۇرۇنماق.
- ㉟ پايچاق — پاچاق.
- ㉟ تەمىز — پاکىز.
- ㉟ چەكەرنىڭ — چېكەتكە.
- ㉟ نى — نىڭ (ئىگىلىك كېلىش قوشۇمچىسى)
- ㉟ بوغىدى قويدى — بوغۇپ قويدى.

(شىنجاڭ ئۇنىۋېرىستېتى فىلولوگىيە ئىنسىتىتۇتى جۇڭگو تىلى-مەدەمە.
بىياتى پەنى پوستدوكتور پەن تەتقىقات كۆچمە پونكتىنىڭ تەتقىقاتچىسى؛ ئىلى پىداگوگىكا ئىنسىتىتۇتىنىڭ دوتىپتى، دوكتور نىجات سوپى ئىشىرىگە تەبىيەللىغان.)

تەھرىرى: ئۇچقۇن راخمان

- جاۋابى: جىننىڭ ئوتى.
 - 110. ھەۋاغا چىقسا كۆرۈنمەيدۇر كۆزگە، باشى بىردىر، بىللى ئالته، قۇيرۇغى تۆرت بىز.
 - جاۋابى: ئوت.
 - 111. بۇ ئالىمەدە ئىكى نەرسەنىڭ جابىدۇغى يوق.
 - جاۋابى: بىرى ئاسمان، تۈبرۈكى يوق؛ بىرى قۇدۇق، چۆمۈچى يوق.
 - 112. بۇ زەمان ئانداغ زەماندۇر ئادەمدىر بى تەمىز، سۇ كۆتەرگەن خارۇ زار، كوزە سىندۇرغان ئەمىز.
 - جاۋابى: (جاۋابى بېرىلىمگەن).
 - 113. بىلىمچانلار ئىچىنە قىل ئۆزۈلمەس، تەھۈر زەنجىرنى ئۆزگەن ئىكى بىلىمەس.
 - جاۋابى: (جاۋابى بېرىلىمگەن).
 - 114. قويان جۇندى، يىلان باتۇرلى، پۇتى ئەگرى.
 - جاۋابى: چەكەرنىڭ.
 - 115. ۋالۋات، كۆتۈمىنىڭ تۈكىنى بۈلۈپ ئات.
 - جاۋابى: پىياز، سەبزەنى كۆكلەگەننى ئەيتتۈر.
 - 116. تىرىك قوبىتى، ئۆلۈكدىن لوقىمە سورادى، ئۆلۈك قوبىدى، تىرىكىنى بوغىدى قويدى.
 - جاۋابى: ساچقان، تەختەمەشۈك.
 - 117. كىچىكىنە كەركىچەك بۇتۇن جاڭگالنى يوق قىلار.
 - جاۋابى: ئۇستىرا.
- ئىزاهاتلار:**
- ① سېپاھ — ئەسکەر، چېرىاك، قوشۇن؛ ئەممەدار.
 - ② جۇڭگاز — جۇڭاز.
 - ③ خاس-ئام — ھەممە، بارچە، پۇقرى.
 - ④ ھەنگامە — ھادىسە، ۋەقە؛ يىغىن، تاماشا، بەزىمە؛ گەپ، گەپ - سۆز.
 - ⑤ ئۇفلاق — نوغۇچ.
 - ⑥ نەممە ئىشكە — نېمىشقا.
 - ⑦ پەلەمەك — يەنى پەرلەمەك، چىراع پەرلەمەك، چىراع پىلىكىنىڭ قارادىسىنى ئالماق.
 - ⑧ ئۇرۇمال — رومال، باش ياغلىق.
 - ⑨ تەرس — تەقتور.
 - ⑩ كاغىز — قەغەز.
 - ⑪ سىكىز — سەككىز.
 - ⑫ ھەدى قىز — بۇ قىز.
 - ⑬ سەچەك — چىچەك.
 - ⑭ زېبۇن — ئاجىز، زەئىپ، كۈچىسىز، بىچارە.
 - ⑮ «سابۇن» (سوپۇن) سۆزىنى تەشكىل قىلغان «س، ئا، ب، ن» قاتارلىق تاۋۇشلارنىڭ ئەرەب بېلىپەسىدىكى ھەرب ناملىرى.
 - ⑯ تۆرفە — ئاجايىپ، قىزىق.
 - ⑰ مۇنقار — خىسلەت.
 - ⑱ سەنا — ماختاش، مەدھىيە، دائىلاش.

ئابدۇشۇكۇر كېرەم ڪۆك سىزغان

چاق ئۇسۇلى (ماي بوياق)

ئەسەر ئەۋەتىڭ، مۇشتەرى بولۇڭ، پىكىر-تەكلىپ بېرىڭ!
 E-mail: komuladabiyati@126.com

国际标准刊号：ISSN 1007 - 452X 国内统一刊号：CN65-1084/I 邮政代号：58 - 59 定价：5.00 元